

Jiří Traxler

**PÍSNĚ KRÁTKÉ
JANA JENÍKA RYTÍŘE Z BRATŘIC**

II. díl

Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.
a Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o.

Praha 2010

Takové krátké písničky,

jenž se při taneční hudbě zpívaly, jest [*jich*] ještě veliký počet a mnohem více příšlyť jsou k zapomenutí. I byliť jsou naši předkové tak veselý mysle [*>*] a znamenitý milovníci hudby a zpěvu, že při každé schůzce neb shromáždění písňě zpívali; ba i za rádem neb pluhem bylo ze všech stran slyšeti voráče zpívati, kterýchžto zpěvy se v oudolích jemně rozláhaly. Též i zimního času, když večery náramně dlouhý jsou, sešly se děvčata [*se*] svými přeslicemi v jedné neb druhé chaloupce sousedův svých – a tu při jejich přádle se zpívalo.¹

Já zde jen některé mnohem delší písňě vepíšu, aby se tehdejší obyčej a veselá mysl tím lépeji seznala:

Píseň starodávná²

Od toho času, dokad ještě náš národ nezněmčil a své náboženství české horlivě a věrně vyznával, ačkoliv však již někteří nezdárný³ synkové vlasti své k papežskému [*>*] náboženství se nakloňovali. Tato starožitná píseň jest pěkně složená a plná předivných, velmi vtipných nápadův:

1411.⁴

[278] O velikém božím soudu
a o jeho propasti
nyní vám zpívati⁵ budu,
o milé české vlasti.
Co vím a znám,
věděti dám,
a to všemu křesťanství,
jak jest divný
soud omylný
nyní v Českém království.

2.

Před sta lety česká země
byla v velké vážnosti,
když se v ní boží semeně
rozsívalo v hojnosti;
kdež to Jan⁶ Hus,
Jerolimus,
muži Bohem zvolení,⁷
vedli právě
k věčné slávě
lid skrze svatá čtení.⁸

3.

Tu odkryta byla rada⁹
i mnohé zavedení
toho papežského hada
skrz Kristovo učení,^{8,10}
jenž vykvetlo
jako světlo
v té veliké temnosti,
to vše zhola
z vůle Boha
a z veliké milosti.

4.
Na ten čas České království
před Bohem došlo slávy,
tuť na něj teklo bohatství
od Krista pravé hlavy.
V Němcích bylo
d'ábla dílo
a nesmírná slepota,
když je tekla
 pryč do pekla
antikristova rota.¹¹

5.
Ó jak nyní v tomto času
ta země velmi křadne,¹²
změnila svou všecku krásu,
na větším díle vadne.
 Již k papeži
slepě běží,
to beze všeho studu,
on jí dá vždy¹³
místo pravdy
dosti všelikých bludů.

6.
Místo stříbra aneb zlata,
místo čtení⁸ svatého –
česká země plna bláta
učení papežského.
Došla z hradu
tomu smradu,
již uvadl její květ,
o ní pověst
široká jest:
že ona kráčí nazpět.¹⁴

7.
Svátost¹⁵ těla, také krve
na nejistotě stojí,
jenž jest byla dávno prve
pod způsobem¹⁶ obojí;
jakož nám sám
náš Kristus Pán
vydal na svou památku –
to již v Čechách
jest na váhách,
stojí všecko na zmatku.

8.
Ó ty země překrásná,
kam jsi dala své oči,
ubohá, ne tak vzácná,
antikrist s tebou točí!
Kam jenom chce,
tebe vleče,
to skrz neřádné kněží,
kterých noha
jde pro Boha,
slepě do Říma běží.

9.
Ó ty někdy země svatá,
kam jsi svůj rozum děla,¹⁷
ty jsi již celá proklatá,
mrtvá jsou v tobě těla.
Nemáš za to
žádné zlato
(všecko papežem smrdí),
neb jsou v tobě
v této době
lidi i kněží hrdí.¹⁸

10.

Na tobě se právě pění
 ta řeč Ježíše Pána,
 která stojí v svatém čtení⁸
 skrz[e] Matouše psána:
 ti,¹⁹ jenž přední,²⁰
 jsou poslední,
 to skrz tvé pohoršení,
 tebe papež
 vede na lež –
 v Němcích jest svaté čtení!⁸

11.

Podaly se již kalichu
 mnohé německé země,
 ale česká jde po břichu
 pod papežovo břemě;
 jedná lehce,
 nésti nechce
 břemena přesvatého,
 lva již pata
 k Římu chvátá
 od Ježíše sladkého!

12.

Prosím tebe, jakou vinu²¹
 dáváš Ježíši Kristu,
 zjev nám toho tu příčinu
 a pověz pravdu místu:²²
 coť provínil²³
 neb učinil
 tobě tak zlého ten král,
 kterýž pro tě
 se vši psotě
 ve svém životě poddal?

13.

Onť jest sám tvůj manžel pravý,
 proč ho opustiti chceš?
 Shledáš, že jsi slepý, slabý,
 že ho slyšeti nechceš.
 Za jeho krev
 dáť papež plev
 i vši slepoty dosti,
 skrz své posly
 z vás své osly
 udělal svou chytrostí!

14.

Pána Krista živou vodu
 proč opouštěti míníš?
 Jenť pak jseš z českého rodu,
 přec²⁴ antikristem smrdíš,
 když z světlosti
 do temnosti
 kráčíš, z nebe do pekla;
 padlas na znak –
 a činiš tak,
 jako bys byla zteklá!

15.

Rádas Husy poslouchala
 a k nís měla velkou chuť,
 onať jest prorokovala,
 že [Pán] Bůh pošle nám labuť. (Luthera)²⁵
 Ta již jasně
 zpívá krásně
 jako před smrtí labuť; (Hus)²⁵
 slyš její hlas,
 dokad máš čas,
 než tě trefí boží prut!

Námluvy

148

1.¹

[291] Přišlit' jsou k nám dva mládenci²
namlouvati, namlouvati,
začaly se jejich spodky³
nadejmati, nadejmati;
já se smála,
radovala –
potom jsem jim polehoučky
na to šáhla, na to šáhla.

2.

Copak vy to, můj Honzíčku,
tuhle máte, tuhle máte?
Copak vy se, má Andulko,
na to ptáte, na to ptáte?
Až se vdáte,
uhlídáte –
pak se toho, má hubinko,
domakáte, domakáte!

3.

Jestli vy mě,⁴ můj Honzíčku,
milujete, milujete,
tak mi toho z upřímnosti⁵
napřed dejte, napřed dejte;
neb má frnda
všecka steklá,⁶
jen jsem se vás, můj Honzíčku,
tam dotekla, tam dotekla!

JB2, s. 86

4.

Což bych já rád, má Andulko,
vám posloužil, vám posloužil,
neb sem já po vaší frndě
dávno toužil, dávno toužil –
ale nyní
jsem zemdený,
neb jsem včera čtyrem pannám
vrtal díry, vrtal díry.

JB2, s. 87

¹ 1. sloku očísloval editor; ostatní Jeník; ² v JB4 začíná: Přišel jest k nám mládeneček; ³ spotky; ⁴ mně; ⁵ lze číst: s upřímností; ⁶ lze přepsat: zteklá (= vzteklá).

Verze písně v Jeníkových souborech:
[291] = JB2 148; [485] = JB4 (147)

Shodný nápěv podle Jeníka:
[291], [485]

Otisk v jeníkovských edicích:
JZ4 (148); JZ1 –; JN (134)/60n; JM 108; JIP –; JD (136)/96n

Textové varianty:
Jiř. II 1057/s. 203 (–); VZ 729 (–); Slavia2 I 87 (–); Hol. II 288 (–); ad 2. sl.: III 30a (–), 30b (–); Krypt. 169 (=) [z JB4]; HorákHVS 92 (–) [z Hol. II]; KrejčíPK s. 227 (–)

Varianty s nápěvy:
Hol. II 288; KrejčíPK s. 227

Výběr nápěvů:

(a) Hol. II 288 (Z Albrechtce u Týna n. Vlt.)

Při - šli jsou k nám dvě mlá - den - ci ja - ko mu - ži,
da - li jsou si šít kal - ho - ty z os - mi ků - ži:
ne - šil je švec, a - ni krej - čí, ne - šil je švec,
a - ni krej - čí, co jsem živ jsem, ne - vi - děl jsem
kal - hot vět - ších.

(b) KrejčíPK s. 227 (zp. Jan Šimůnek – Benecko 1952)

Při - šli jsou k nám vše - ra ve - čír
že prej na - ší Ma - ře - ni - ci
na - mlou - va - čí, čí, čí, na - mlou - va - čí,
ně - co fi - čí - čí - čí, ně - co fi - čí.

Zdařilá, vtipná, nepokrytě erotická lidová píseň. V Jeníkově sbírce JB4 je (pod vydavatelským číslem [485]) ještě její další verze, která má poněkud odlišný počátek: Přišel jest k nám mládeneček namlouvati... V důsledku dlouhodobě panující pruderie se k obdobným písním obtížně hledají varianty, což platí také o většině rukopisných pramenů.

Jinotajnou paralelu druhé sloky lze nalézt ve 3. dílu (Jižní Čechy, Praha 1909) sbírky Čenka Holase České národní písně a tance:

Co to tu, Andulko,
co to tu máte?
Co se mě, Jeničku,
co se mě ptáte?
Já tu mám rozmarýn
a rozmarýn a rozmarýn,
každě den si k němu
přivoním.

Co to tu, Jeničku,
co to tu máte?
Co se mě, Andulko,
co se mě ptáte?
Já tu mám kytičku
a kytičku a kytičku,
a to ze samého
hřebíčku.
(Hol. III 30b)

Jeníkovu mladší verzi písně (JB4 [485]) otiskl ve svých Kryptadiích (neboli Příspěvcích ke studiu pohlavního života našeho lidu. Praha 1932) Karel Jaroslav Obřátíl (Krypt. 169). Několik dalších sbírek, antologií a zpěvníků obsahuje její vzdálené textové varianty (Jiř. II 1057/s. 203; VZ 729; Slavia2 I 87; HorákHVS 92).

Šťastným momentem je existence textového ohlasu ve 2. dílu Holasovy sbírky (Pošumaví), k němuž je připojen beze zbytku použitelný nápěv (a). Osamostatněním a rozvedením jeho předvětí mohla vzniknout nápěvová varianta (b), v níž se úvodní názvuk kostelního zpěvu působivě pojí s kontrastním tanečním motivem (Pavel Krejčí – Jarmila Procházková: Písně, tance a lidé v Podkrkonoší. Hradec Králové 1984, s. 227).

Truchlivé loučení

149

1.¹

[292] Když jsem já šel od své milý,
byl měsíček vysoko.
Podívej se, znejmilejší,²
jak jsem od tě daleko!

2.
Když byl od ní na dva hony,
ještě na něj volala:
Odpust³ mně, můj znejmilejší,
v čem jsem tě kdy hněvala!

3.
Hněvalas mě,⁴ víc nebudeš,
však ty na mě⁴ zpomeneš,
až já vodsad vzdálen budu,⁵
ty tu sama zůstaneš!⁶

4.
Můžu zůstat, neb nezůstat,⁷
taky s tebou mohu jít;
mí⁸ rodiče na krchově leží,
nemá mně kdo zabránit.

5.
Bratr, sestra jsou naživě,
ty⁹ mně bránit nebudou,
oni vždycky¹⁰ předhazují,¹¹
že s nima být¹² nemohu.

6.
Vykoukala z vokénečka
jako z růže krásný květ,
bílým šátkem oči utírala,¹³
že již má zkažený svět.

7.
Ó hodinky ukrácený,
proč jste delší nebyly,
že jste mě¹⁴ s mým znejmilejším¹⁵
tak brzy rozloučily!

JB2, s. 88

JB2, s. 89

8.
Můj kuň vraný osedlaný,
na něm pěkná čapraka;¹⁶
Pánu Bohu vás poroučím,
radvanovský děvčata!

9.
Má mamičko¹⁷ znejmilejší,
já vás prosím velice,
nedejte vy¹⁸ ubližovat
mej milej Terezince!

10.
Nebot' ona truchlivá jest,
bude sobě naříkat
a pak mně smutnému¹⁹
bude vinu²⁰ přičítat.

---

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² v JB1 zní verš: Podívej se, ze všech nejmilejší; ³ odpusť (odpušť?); ⁴ mně; ⁵ v JB1 zní verš: až já vodsad povandruju; ⁶ v JB1: vstaneš; ⁷ v JB1 zní verš: Mohu vostat, neb nevostat; ⁸ mý?; ⁹ ti?; ¹⁰ vzdycky; ¹¹ v JB1: povídají; ¹² v JB1: bejt; ¹³ v JB1: vytírala; ¹⁴ mně; ¹⁵ v JB1: potěšením; ¹⁶ čabraka – ozdobná pokrývka na jezdeckého koně; ¹⁷ v JB1: pajmámo; ¹⁸ v JB1: mně; ¹⁹ v JB1 zní verš: a mně smutnému, jí vždy věrnému; v JB4: a mně, ach, přesmutnému; ²⁰ vinu.

Verze písně Když jsem já šel od své milý v Jeníkových souborech:
[97] = JB1 74; [292] = JB2 149; [481] = JB4 (144)

Pasportizace, výběr nápěvů a komentář u č. [97]

Výběr nápěvů:

EN 766 (Presto)

Za ho - ra - ma, za le - sa - ma tan - co - va - la
má pa - nen - ka s hu - sa - ra - ma, s hu - sa - ra - ma.

Satirické žakovské či spíše kvazižakovské skládání patrně z doby předcházející reformám Josefa II. Skladba parodicky zpracovává představy o poměrech panujících tehdy v řeholních institucích v českých zemích.

Jeník zaznamenal z autopsie ve svých sbírkách tři její různé verze, tato prostřední je nejúplnější. Zdá se, že skladba ve své době fungovala jako píseň, ale textové varianty ani paralely s nápěvy se nepodařilo zjistit.

Pro zajímavost uvádíme formálně shodnou melodii z Erbenových Nápěvů prstonárodních písní českých; obdobně by se daly využít také nápěvy z dalších sbírek, například: SS III 27; Modl. 209; JV 122/1a–e; Pol.SP II 240; V 233, 234; Vett.LPT II 261a, b; PlickaČZ2 476; PajerMP 206. Je však třeba připomenout, že připojení jakéhokoli hudebního zápisu k Jeníkovu písňovému textu představuje vždy jen konstrukt.

Naříkání obtěžkané dívky

151

1.¹

[294] Co sobě počít mám, já ubohá,
teď jsem opuštěná samadruhá!
Můj hoch mě² ošidil s oulisností,³
já mu toho dala s upřímností.⁴

2.
Ont' jest mně sliboval doly hory,
když jsem s ním vkročila do komory;
tam jest mně sliboval stálou lásku –
pak jsme šli do háje na procházku.

3.
Přenešťastná chvíle té známosti,
že jsem tě seznala s upřímností!⁴
Teď, když jsi mě² zkazil, mé cti zbavil,
že se k tomu neznáš, to jsi pravil.

4.
Co na mě² naříkáš, pokoj mi dej
a tvej nevěrnosti vinu⁵ dávej:
já jsem tě miloval s upřímností,⁴
tys měla po straně⁶ jiných dosti!

JB2, s. 92

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² mně; ³ lze číst též: z oulisnosti; ⁴ lze číst též: z upřímnosti; ⁵ vinu; ⁶ po straně.

Verze písně Co sobě počít mám v Jeníkových souborech:
[294] = JB2 151

Shodný nápěv podle Jeníka: –

Otisk v jeníkovských edicích: –
(zápis je pouze v souboru JB2, vydávaném poprvé v této edici)

Textové varianty: TrxMF (–)

Varianty s nápěvy: –

Pololidová píseň, k níž se v tradici nepodařilo zjistit varianty. Editor však vlastní ve své sbírce městského folkloru z 60. – 90. let 20. století rukopis textu

písně, která byla podle informátorů J. K. a J. K. (oba narozeni 1938) známá na Žižkově ještě v 90. letech 20. století; nápěv se bohužel zapsat nepodařilo. Zejména 1., 2., 5. a 6. sloka po téměř dvou stoletích s jeníkovskou verzí překvapivě korespondují:

(1)

Proč jsi mne, miláčku,
proč jsi mne oklamal,
vždyť jsi chudobné dívce
úsměv i lásku vzal.

(2)

Byla jsem ti hračkou
pro ukrácení chvíle,
když jsi se mne nabažil,
odešel jsi k jiné.

(3)

Odešel jsi k jiné,
žižkovský blondýně,
a u ní jsi zapomněl
na naše krásné chvíle.

(4)

Chodí, chodí, courá
na ta místa známá:
Proč já dívka nešťastná,
proč ho mám tak ráda?

(9)

Tak to vidíš, Fráňo,
teď jsi zcela jiný,
to tu ještě nebylo –
svatba a hned křtiny!
(TrxMF)

(5)

„Co to za mnou nosíš,
když to moje nejní:
chodili za tebou
dva kofráko jiný.“

(6)

Dva kofráko jiný,
a tys byl ten třetí!
Když jsi doved milovat,
musíš mít rád děti.

(7)

Jen ty, můj miláčku,
nešij na mne boudu,
když se k tomu nepřiznáš,
poznáš to u soudu.

(8)

„Ach má milá Máňo,
už to ve vsi puká;
že já jsem to měl s tebou,
to vím podle kluka.“

Zamilovaný

152

1.¹

[295] Kvítečku červený, ctná růžičko,
ze všech nejmilejší má Ančičko,
jediná má radost – tě spatřiti,
upřímně tvá líčka políbiti!

2.

Tvá sličnost spanilá, jak se mi zdá,
že jest celý způsob od anjela,
nad růži červenost, nad sních bělost,
tvé předrahé srdce, krása a ctnost!

3.
Pysky zformované krásné barvy,
vlásky roztomilý, kadeřavý,
čelíčko skropené sličnou krví –
kterak po všem toužím, to jen Bůh ví!

4.
Kdykoliv tě vidím – samá radost,
a když tě nespátřím – samá žalost,
neb ani nemohu mé myšlení
spokojit bez tvého potěšení!

5.
Co jsem řek, to jsem řek, stát se musí,
neb upřímnou lásku Bůh neruší,
to jistě dostanu, Bůh mně to dá –
s tím se ti poroučím, Andulko má!²

---

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² komentář bude uveden ve III. dílu edice.

Verze písně Kvítečku červený, ctná růžičko v Jeníkových souborech:
[295] = JB2 152; [492] = JB4 (152)

Shodný nápěv podle Jeníka:
[295], [492]

Otisk v jeníkovských edicích:
JZ4 (152); JZ1 –; JN –; JM 165 (jen 1. sl.); JIP –; JD –

Textové varianty:
NZM I s. 265n (+) 9sloková kramářská

Varianty s nápěvy: –

153

1.¹
[296] Jak vinný kmen po své holi
ratolesti své plete,
jak své tkání² břečťan v poli
ulmě³ na nádra² mete,
jak na hnízdě vyhledaném
holoubky se zobají,
v topání⁴ zamilovaném
chytat, dávit se dají:

2.
kýž mě tak můžeš obejmout,
má milá, kýž já tebe,
kýž se nemohou odejmout
naše pysky od sebe!
Zapomněl bych vinohrady,
netoužil bych po honbách,
ani z knížecí⁵ zahrady
po červených jahodách,

3.
umřít bych chtěl v požívání
pysků tvých lahodnosti,
umřítí v stálém líbání
rozkošné opojnosti.
Světu spolu výhost dejme,
ze mě již duch plápolá,
tomu klatby zanechejme,
kdo koho z nás odvolá!

4.
Když nás střelí smrti kuše,
mezi myrty padneme,
spolu poletějí duše
vzhůru: tam když lehneme
do krajin blahoslavených
plných vůně, stkvostnosti,
v nichž se z nebes vyjasněných
smějí jara sladkosti,

5.
kde větrové líběj vějí,
stromy krásněji květou,
kde ptáčkové sladčej pějí,
pramínky čistěj tekou,
kde oko zkormouceného
slzí vypláče hojnost,
kde jak milou, tak milého
osud spojí na věčnost,

6.
kde teď Faon⁶ pln lítosti
nad Sapphou se smiluje,
Petrarka Lauru v tichosti
objímá a celuje,
na lukách napitých mízou
podezřelost⁷ nemučí
Abelarda s Heloizou,
lásku kde on teď učí –

7.
nebesa plná radostí,⁸
nyní jsem již viděl vás!
Z toho světa do věčnosti
vemte brzy k sobě nás!⁹

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² sic; ³ sic; ⁴ sic; ⁵ knížetci; ⁶ Faun; ⁷ podezřelost; ⁸ radosti ?; ⁹ komentář bude uveden ve III. dílu edice.

Verze skládání (písně) Jak vinný kmen po své holi v Jeníkových souborech:
[296] = JB2 153; [483] = JB4 (146)

Shodný nápěv podle Jeníka:
[296], [483]

Otisk v jeníkovských edicích:
JZ4 (146); JZ1 –; JN –; JM 164 (jen 1. sl.); JIP –; JD –

Textové varianty:
V. Thám: *Básně v řeči vázané II* (1785). Nové vyd. V. Brtník. Praha 1916, s. 122–123

Varianty s nápěvy: –

Báseň od Václava Tháma (či adaptace) není doložena jako společenská píseň, jakkoli by o tom kontext v Jeníkově sbírce mohl svědčit. Podrobný komentář bude uveden ve III. dílu edice.

Píseň o blechách

154

1.¹

[297] Ach pozorujte, vy muži,
běží všem ženským o kůži,
jak se blechy do nich daly,
náramně je popíchaly!

[...] ²

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² píseň má 16 čtyřveršových slok – její text je téměř shodný s č. [500].

Verze písně Ach pozorujte, vy muži v Jeníkových souborech:
[297] = JB2 154; [500] = JB4 (160)

Celý text písně, pasportizace, výběr nápěvů a komentář u č. [500], resp. ve III. dílu této edice

JB2 s. 102

Na sedláka a sedlačku

155

1.¹

[298] Počkej, ty kluku, šelmo sedláče,
však ti to všecko brzy vyskáče:
ty koláče, buchty s dolkama –
nebudeš mít chleba do jara!

2.

Proč bysme² chleba míti nemohli,³
jent⁴ máme⁵ letos plný stodoly;
chasa bude mlátit a já žít,
budeme se všichni dobře mít!

3.

Koliks mandelů, selko,⁶ sklidila,⁷
moc-li jsi z oných zrn vymlátila?⁸
Devadesát strychů⁹ pšenice,
koupila jsem dceři stěvíce.

4.

A sobě taky škrobu na čepec – (repet.)¹⁰
a to z našej¹¹ božské ourody,
abych měla v čem jít na hody.

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² by jsme; ³ v JB1 zní verš: Pročpak bysme my chleba neměli; ⁴ jent; ⁵ v JB1: dyť budou; ⁶ seldko; ⁷ v JB1 zní verš: Kolik jsi, selko, pytlů dostala; ⁸ tento verš je v JB1 nahrazen repeticí předchozího; ⁹ strych, též korec – stará dutá míra (0,936 hl); ¹⁰ repetici vyznačil Jeník: !:repet.:!; zdá se, že tak řešil výpadek paměti – v JB4 druhý verš 4. sloky vynechal; ¹¹ z naše.

Verze písně Počkej, ty kluku, šelmo sedláče v Jeníkových souborech:
[99] = JB1 76; [298] = JB2 155; [503] = JB4 (163)

Pasportizace, výběr nápěvů a komentář u č. [99]

JB2, za s. 102: 1¹

Zamilovaný mládenec

[–]²

1.³

[299] Ó přerozkošné stvoření,
krásných panen⁴ ozdobo,
v srdcích lidských potěšení,
u všech vzácná osobo,
dovol mluvit o tvé kráse,
chci chváliti tvé ctnosti,
šťastný jest ten, kdo tě vidí,
diví se tvé sličnosti!

2.
Dost jsem prošel světa toho,
dost jsem prošel krásných měst,
stvoření pak podobného
neviděl jsem – pravda jest –,
by takovou krásu ctnosti,
která jest v tobě zcela,
tak všechny dokonalosti
a ty⁵ povahy měla.

3.
Oči tvé jak jiskry jasné
necht', kam chtějí, patřejí,
líce spanilé, překrásné⁶
vždy⁷ se jen usmívají,
řeč tvá plna lahodnosti
líbezná k poslouchání,
hlas tvůj jest hlas nevinnosti,⁸
ústa hodna k líbání!

4.
Nechválím tě – věř mně – proto,
bych se tobě zachoval,
ani jsem nemyslíl na to,
abych se⁹ pochleboval:
neb jest krásně zformované
tvé ušlechtilé tělo,
zasluhuje, aby u všech
moudrých tu/to] chválu mělo!

5.
Otec, který tě vychoval,
musel mít potěšení,
když na tobě ctnosti shledal,
bral podíl, též cvičení:
neb kdo chválí pěkný obraz,
chválí také malíře,
kdo ctí něco kunštovného,
ctí též taky kunštýře.

6.
Ó stvoření k vinšování,
jenž květeš v nevinnosti,⁸
hodnas¹⁰ všeho milování,
lásky a vší mocnosti;
komu tebe Bůh¹¹ předvolí
a [tě] za manželku dá,
ten sobě milost uvodí,
ať si¹² lepší nežádá!

7.
Kýž jsem já ten šťastný člověk,
kýž bych byl ten zvolený,
chtěl bych já skrz můj celý věk
s tebou bejt spokojený,
nežádal bych žádnou více,
nebo ty jsi má radost,
na tvé líce v každé chvílce
patřit, jest moje žádost!

8.
Zatím ale v té milosti
žádám zachován býti,
popřej jen té náklonnosti,¹³
bych tě směl navštívit:
přijmi tuto zhotovenou
k líbeznosti písničku
a za práci dej slad'oučkou¹⁴
skladateli hubičku!¹⁵

JB2, za s. 102: 4

¹ za stranu 102 sborníku JB2 byly dodatečně – ale ještě před vazbou – vloženy dva dvojlisty, z nichž první je o 10 mm užší. Písň se tu nečíslojí, listy nepaginují. Editor označil strany: „za stranou 102: 1–8“; ² bez čísla; ³ číslo 1. sloky doplnil editor; ⁴ pannen; ⁵ tý ?; ⁶ překrásný; ⁷ vždy; ⁸ nevinnosti; ⁹ sic; ¹⁰ hodnás; ¹¹ Bůh; ¹² jsi; ¹³ náklonnosti; ¹⁴ slad'oučkou ?; ¹⁵ komentář bude uveden ve III. dílu edice.

jejich zpěv něco časnějše skončil, tu se teď předkládaly jakési hádačky k uhodnutí. Z kterýchžto některé z nich opravdu za vtipné a nemálo čiperné pokládati se mohou. Kolik jsem já sobě takových z mého mladého věku ještě v své paměti podržel, ty já též v následku oznámím:“ (Boh. 4 I, s. 235) Podrobný komentář k hádankám a dalším drobným slovesným útvarům bude uveden ve III. dílu této edice.

JB2, s. 122

Historietle¹

[Svatoušek²]

V Králové Hradci bylť jest jeden při magistrátě radní pán, kterýž prostředkem šibalské pobožnosti ze sebe chtěl svatouška dělati. Kudy jen chodil, v každé době, tak jako by se bez přestání modlil, pyskama svými ustavičně hýbal a i na procházce velikánský růženec pokaždý v ruce své nosil, aby si u hloupějšího neb zhovězilého lidu to slavné jméno „svatý muž“³ opatřil. To se mu sice navlas⁴ podařilo, však ale při lidech světlejšího rozumu bylť jest v nemalé ošklivosti, protože tento svatý muž žádnému poctivému člověku nedal pokoje a na každém jakési náramné chyby a nepobožnost vystavoval.

Tohle škádlení, ano i nactiutrhování⁵ prominulo se mu tak dlouho, až jednou dva práv poslouchači⁶ z Prahy své rodiče v Hradci navštívili, kterých se v brzkém [>] čase jeho uštípačný jazyk též taky citelně⁷ dotekl – a to z příčiny této, že je on s jejich milenkami dosti počestně a nevinně zahrávati spatřil. Nyní tedy z ohledu toho předevzali si tito⁸ dva práv poslouchači jakousi žertovní a směšnou pomstu na něm vzíti. A to se stalo takle:⁹

Náš modlič chodíval letního času každičkový den odpoledne do své při samých zdí[*ch*] městských ležící zahrady, v kterýžto pro zeleninu a květiny ne-

JB2, s. 123

malá smradlavá louže naplněná s kravskou urinou neb chcanky¹⁰ a jinými nečistoty se zachovávala a do kterýžto zahrady ze žádné strany se dívati nemohlo. Tuto příležitost užívající práv poslouchači, nechali si z Prahy od svého dobrého přítele velikánskou trubu plechovou (Sprachrohr)¹¹ přinésti, s kteroužto – jak k jejich rukám skrz loterního posla z Prahy přinesena byla – [>] odebrali se na věž, neb jen odtud samotně, ač velmi vzdáleně do této zahrady koukati možné jest bylo.

Zde tedy jeden z nich skrz sklíčko neb perspektiv¹² počal pátrati, brzo-li do své zahrady jdoucího modliče uhlídá. Spatříc ho pak, kterak on podle obyčeje svého v bílých hedvábných punčoškách a v kalhotech též bílých atlasových nádherně k své zahradě kráčel, dal¹³ o tom druhému známost, kdežto onen se ihned mluvící trouby chopil. A oni nojičko¹⁴ oba dva čekali, až do zahrady vstoupí a se k té louži přibližovati bude.

Majíce pak ho tu, kde chtěli, vypustili hlas z trouby takto: „Václavé!“¹⁵ [A] o jeden tón vejš opět: „Václavé!!“ A tu teď pan radní,¹⁶ celý uděšený, nemohl pochopiti, odkud by ten hlas přicházel. Když pak ale znovu zavoláno bylo: „Václave,“ tu teprv znamenal, [>] že tento hlas z vysokosti nebes dolů padá a že by to snad sám Pán Bůh mohl býti, kterýž s ním – jako někdy s Mojžíšem – rozprávěti si oblibuje.

Jak ale zase hlas z trouby o jeden tón vejš zazněl: „Václave,“ tu on v tom okamžení s roztaženými ramenami vzhůru k nebi pozvedl své ruce, hlavu a oči [a] hlasitě řekl: „A – co poroučíš – Pane?“ Zůstavše chvíli tu v té pozituře¹⁷ státi, dychtivě očekával nyní ta božská¹⁸ nařízení. A teď takové k jeho libosti přišly.

Hlas z trouby: „Václavé! Václavé!! Ke cti a chvále mé jdi a procházej se v této smradlavé louži!“ A tu radní pán radostně odpověděl: „Pane, staň se

JB2, s. 124

JB2, s. 125

vůle Tvá!“ A teď bez meškání pospíchaje do louže, v ní se až nad kolena pobožně brodil, z čehož [$>$] ovšem¹ nesnesitelný¹⁹ smrad povstal; on ale, domnívaje se, že v milosti boží tak dobře stojí, sotva při své nevymluvné radosti něco takového ucítil. Vtomž opět hlas [z] trouby²⁰ vyšel: „Václavé! Václavé!! K větší cti a chvále²¹ mé – válej se v této louži!“ A tu miláček boží počal se ihned tak jako divoká černá svině ve všech koutech té louže válet tak, že na něm ani jedinká nitka suchá nezůstala. Když pak ale napotom zase z trouby řečeno bylo: „Václave,“ tu hned vyskočil jako straka vzhůru [a] postaviv se na nohy své odpověděl: „A – co poroučíš ještě – Pane?“ Hlas trouby:²⁰ „Václavé! Václavé!! Polib nás v prdel!“

Na tyto šeredné [$>$] slova trhnul sebou pan Václav tak neobyčejně, jako by ho byl někdo šídlem do zadku píchnul, a zlobivě vykřikl: „Ach – to není Pán Bůh²² – to je sviňák – taškář – zločinec boha-prázdný!“

Chvátaje teď ze smradlavé louži ven, ze všech stran z něho z každého šosu potůčky chcanek²³ tekly – teď teprv pocíťoval ten náramný smrad – a hurtem, co mohl, do zdáleného domku zahradníkov²⁴ běžel, aby ho tam očistili. A tu hnedlinko v čerstvém kroku vedl ho zahradník s svou manželkou ke studni, kdežto na něj co nejpilnějc vodu pumpovali, aby jen brzounko ten z něho vypáchající smrad docela udusili. Kdežto mezitím ceruška²⁵ zahradníkovice pro čisté šaty do města běžela, aby se až do košile radní pán [$>$] mohl zas do čistoty přestrojit.

Že tento příběh na okamžení všem obyvatelům města k známosti přišel, vyrozumívá se. A pan radní ze studu asi čtrnácte²⁶ dní nenechal se, na ulici viděti, a pod záminkou, že by nemocný byl, jen se potichu doma svůj svatý růženec modlil.

¹ v podstatě humorky, švanky – nezaměnit s oddílem: Pravidlý historietle (historiky, vzpomínková vyprávění); *podrobné komentáře k Jeníkovým zápisům próz a k jejich třídění budou uvedeny ve III. dílu této edice*; ² nadpis doplnil editor; ³ „Svatý muž“; ⁴ na vlás; ⁵ na cti utrhování; ⁶ právposlouchači – vždy; ⁷ citedlně; ⁸ tyto; ⁹ sic; ¹⁰ hcanky; ¹¹ Jeníkova vysvětlivka v závorkách: /: :/; něm. das Sprachrohr – hlásná trouba; ¹² příruční dalekohled; ¹³ a dal; ¹⁴ sic; ¹⁵ uvovzovky doplnil editor; ¹⁶ pán-radní nebo radní-pán – vždy; ¹⁷ pozitura – zde pozice; ¹⁸ hezská; ¹⁹ nesnesitedlný; ²⁰ hlas-trouby; ²¹ chvály; ²² Bůh – vždy; ²³ hcánek; ²⁴ sic; ²⁵ sic; ²⁶ 14.te

Verze prózy Svatoušek v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 122–128

Otisk prózy Svatoušek v jeníkovských edicích: –

Jiná

[Páter Smíšek a hyberňák]¹

V Bystřici, co se k městečku Votice jede, byl jest před mnoha léty jistý farář velmi veselý myslí; z kteréhožto ohledu v celém okrsku,² kde jaká pouť, křtiny, svatba³ neb svátek se kde slavil, po každý tam pozván býval, aby tu – vyrozumívá se při hojné žranici a náramného pití – ostatně všechny k tej slavnosti pozvané pány hosty [$>$] jak náleží dobře obveselil. Z příčiny, že tento pan farář sám vždycky svým nápadům a tomuž, co někomu směšného zavěsil, dlouhou chvíli hlasitě se smával, tak v celém sousedstvu jináče ho žádný z obyvatelův nejmenoval nežli „náš pan páter Smíšek“. Jakož pak známo jest, kterak tohož pobožného věku žebravý mniší⁴ po všech krajích v zemi několikrát za rok se toulali, a tak do každého statečku, až do té nejchatrnější⁵ chaloupky se vloudajíce, i od toho nejchudšího lidu pod jménem svaté almužny peníze, vobilí, drůbež,⁶ máslo a vejce ne-

stydátě sbírali, přihodilo se též, že z Prahy jeden hyberňácký františkán⁷ na takovou žebrotu k panu faráři do Bystřice přišel. Po obyčejném přivítání [>] hned zprvu ptal jest se hyberňák pana faráře, co by zde v okrsku² nového bylo.

FARÁŘ: Nic tak dalece slyšeti není, jenom to jedi-
ně, že chotovinský pan farář zemřel.

HYBERŇÁK: Umřel? Dejž mu Pán Bůh lehké od-
počinutí – on byl veliký dobrodinec kláštera naše-
ho! Hned zejtrejšího dne při mši svaté udělám za
něj memento.

FARÁŘ: Inu, co je tam, to je tam! Ale mnohem
smutnější jest ta povídka, kteráž se po jeho smrti
všude mezi lidmi roztrušuje.⁸

HYBERŇÁK: A jaká prosím, probůh?⁹ Snad si
sám živobytí nevzal?

FARÁŘ: To ne, ale po jeho smrti děje se divná věc,
kteráž se však povídati nedá.

HYBERŇÁK (celý dychtivý a všetečný, něco roz-
zlobeně):¹⁰ Jenť pak jsem já kněz, jenž svatou zpo-
věď slýchává, a uvyklý jsem svatou mlčenlivost¹¹
ostře zachovávati!

FARÁŘ (chtíc hyberňáka delší čas škádliti a jej
ještě více všetečným učinit, dráždil ho dlouhou
chvíli a pak teprva řekl): Že nebožtíček po své
smrti straší.

HYBERŇÁK: Straší? Ach nastojte, jaký to ná-
ramný trest boží! I toť já musím hned v zejtra za
ubohého nebožtíka mši svatou obětovat, abych mu
jakési ulehčení způsobil a jej vysvobodil z očistce
tak hrozného. Ale prosím, copak po smrti za kusy
vyvádí? Kdy, komu a jakým způsobem viděti se
nechává?

FARÁŘ: Tak jak za živobytí ten obyčej míval v svej
veliké sesli sedět a breviář se modliti, tak taky teď po
jeho smrti lekdys – a to sice ve dne – sedí v té sesli,
modlí se breviář a na nosu má zavěšené brejle.

JB2, s. 132

Hyberňák, plný divu, byl by byl ještě dále tuto
rozprávku rád vedl, farář ale počal schválně o ji-
ných případnostech hovořiti, [>] jen aby ho trochu
upokojil a se dalšímu vyptávání vyhnul. Hyberňák
na krmníku v Bystřici maje se dobře, ještě se něko-
lik dní u pátera Smíška zdržel, a pak se teprva na
jiné místa po kraji odebral. Vytloukaje tu všechny
panské tvrze, mlejny a selské¹² chalupy, přibližoval
se k Chotovinám a tu po svej cestě sám sobě
nahlas odříkával, jak toho nového chotovinského
faráře uctivě pozdraví a jakou pokornou poklonu
udělá, aby si u něj – tak jak u nebožtíka – náklon-
nost a lásku vymohl.

Přijda do Chotovin na faru, kteráž v této vesnici
nejzadš¹³ u samých polích leží, šlapal po schodech
nahoru; zde na dveře farářovo¹⁴ pokoje polehoun-
ku s prstem zaklepal [>] a pak na odpověď fará-
řovo:¹⁴ „Ave Maria!“ do pokoje vkročil. Ach na-
stojte! Jaké to trhnutí, jaký to nevýmluvný strach a
ouzkost, jaké leknutí pojalo jest v tu chvíli tohož co
nejvíc teď splašeného hyberňáka, když on jistotně
toho – za mrtvého drženého – v té sesli sedícího a
breviář se modlícího pana faráře očitě spatřil! On
hnedlinko celý vystrašený, jako by ho někdo při-
mrazil, nemohl se z místa hnouti. Tu jako kocour
prskal a vodfukoval šeptavým hlasem fu – fu – fu,
ruce pak obě dvě před sebe natahujíc, jako by chtěl
nebožtíka k němu se přibližujícího odstrkávati,
přičomž neustále fu – fu – fu odfukoval. Jak ale
pan farář znamenal, že někdo do pokoje vstoupil,
a počal ze svý sesle vstávati, [>] tu milý hyberňák
v té době jak divoký kuň splašený ze dveří ven
vyskočil, a že se mu v tom skoku jeho tak nazvaný
hábit mezi nohama zapletl, svalil se jako pivní sud
po všech schodech dolů; postaviv se však zase na
nohy, do širého pole utíkal, svou hlavu s očmi ale
pořáde nazad kroutil, aby viděl, jak daleko od něj
za ním běžící farář ještě jest byl.

JB2, s. 133

JB2, s. 134

Jakožpak ten čas několik pacholíkův na tom poli vorali; spatřice, že pan farář jakýsiho nedvěda honí, domnívali se, že by to snad nějaký [v] maškaře šibalský oblečený zloděj býti mohl, za kterým se pan farář tak prudce žene. I tu [v] čerstva přivázali nakrátko vopratě svýho potažního dobytka k rádlům, pustili se po ňom, chytali ho ze všech stran, a když ho lapili, drželi ho mocně tak dlouho, až unavený pan farář k nim přiběhl. A teď teprva zdivočilý hyberňák prskal a odfukoval mnohem více, však ale hned nato počala se rozprávka mezi těmi dvouma duchovními pánama.

FARÁŘ: Quid ergo facis? Copak ale děláš, bláznivý hyberňáku? Co se mě bojíš, proč přede mnou utíkáš?

HYBERŇÁK: Tamen es tu mortuus, jent' pak ty jseš umrlec – jakpak se tě nemám báti?

FARÁŘ: I co ti to napadá? Jent'pak jsem já živ, jako vy všichni jste při živobytí! Kdopak [v] ti to na nos zavěsil, že jsem já měl již zemřítí?

HYBERŇÁK: Parochus bystřiciensis,¹⁵ maledictus lucifer! Bystřický farář, ten zlořečený lucifer! Jen až já ho dostanu, tak mu zajisto jeho proklatou hlavu ukrotím!

Hyberňák – nyníčko upokojený – začal teď něco moudřeje rozprávěti; voráčové ale s panem farářem nemálo pociťovali náramný smrad, kterýž z hábitu hyberňákovo¹⁶ jejich nosy a ústa prorážel, protože se hyberňák v tom tak velikém strachu celý podělal, neb nemaje arcit' na sobě kalhoty, tekly mu tak jako míchaný vejce řídké lejna přes stehna a lejtka dolů až na samé sandály. Pan farář, by smradu ušel, pospíchal napřed [v] domů, pacholíci ale, zvyklí v chlívě hnůj cítiti, nedělali si tak mnoho z toho; vedli ho zponenáhla k studnici a pumpovali vodu na něj. Jak ale jakási staříčka

selka¹⁷ z bližní lásky jim jedno starý koště podala, vzavše ho od ní počali hned hyberňákovo¹⁶ vošk-livě podělaný hábit s tím tupým koštětem škrábati a vodou učist'ovat. Kdežto mezitím na faře lázeň se přihotověla, aby se smradlavý hyberňák tím lépe ještě ve vaně vyčistiti mohl.

Ostatně, zdaliž se hyberňák po čase s páterem Smíškem kdy sešel a jestli si na něm jakou pomstu vzal, neví se. A jen podsud¹⁸ byl' jest tento něco divný a pokálený příběh povědom.

¹ nadpis doplnil editor; ² okrsku – okršku ?; ³ svadba; ⁴ žebravý-mniši; ⁵ nejchaternější; ⁶ sic; ⁷ hyberňáký-Františkán; *hyberni – mužský žebravý řád řehole sv. Františka (Luděk Jirásko: Církevní řády a kongregace v zemích českých. Praha 1991, s. 57)*; ⁸ roztrusuje; ⁹ pro Bůh; ¹⁰ Jeník užíval těchto závorek: /: :/; ¹¹ mlčendlivost; ¹² seldské; ¹³ nejzadč; ¹⁴ sic; ¹⁵ Bistrzicensis; ¹⁶ sic; ¹⁷ seldka; ¹⁸ sic.

Verze prózy Páter Smíšek a hyberňák v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 128–137

Otisk prózy Páter Smíšek a hyberňák v jeníkovských edicích:
Lumír 1862 č. 12 s. 157–158; JIP s. 155–157

Efemeridy¹ Čechův aneb staročeské povídačky lidu obecného

I

Horymír

Horymířův skok

Za časů knížete českého Křesomysla byl jest jeden český rytíř jménem Horymír na Vyšohrad² do vězení proto vsazen, že se opovážil v Příbramě do stříbrných hutí vpád udělat, za to provinění jsa k smr-

JB2, s. 154

ti odsouzen. Před jeho utracením vyžádal sobě od knížete tu milost, aby ještě jednou před jeho smrtí jemu ta radost popřána byla jeho konička na place vyšohradském³ tumlovati neb projížděti. Kníže se nad tou žádostí zasmál a jemu toho koně projížděti povolil. Rytíř Horymír, posadiv se na svého koně u přítomnosti knížete a dvořenínův jeho, začal dokola na svém koni jezdit. A najednou řkouc ke koni: „Šimku, huj!“ na které slovo „huj“⁴ ten kůň takový skok s rytířem učinil a z vejšky vyšohradské³ přes⁵ celou řeku [$>$] Moldavu⁶ až na to místo, kteréž se nyní Smíchov nazývá, skočil, že ten rytíř teď osvobozený pryč odejel, a se tak od smrti vysvobodil.

II

Rytíř Bivoj⁷ s divokým kancem

Tento silný rytíř, předek slavného, ale již mnoho⁸ let zhasnutého velmi vzáctného⁹ rodu házmburského,¹⁰ potkal jednoho času v lese pod Vyšohradem² velikého divokého kance, kterýž zrovna¹¹ proti němu běžel, a on se mu vyhnouti nemohl. Bivoj⁷ se toho rozkaceného zvířete nic nelekl: popad za uši kance, hodil si ho na záda a tak živého na Vyšohrad² k Libuši přinesl. Za kterýž hrdinský skutek Libušina sestra Káča [*jej*] sobě za manžela pojala, a ten od něj pošlý rod – Zajíc z Házmburku – v svém erbu divokého kance mívával.

Arcivévoda Karel v boji

JB2, s. 187₂

**Obyčeje
našich předkův starých,
kterěž se
až do mého mladého věku zachovaly**

Z kterých, ačkoliv se některé dodneška sem a tam zachovávají, však ale tolik veselosti a radosti nepřinášejí [s] sebou jak za oných časův. Policie¹ všecko, což jakousi radost neb veselost vzbuzuje, ruší; a zapovídá šlápěje předkův následovati.

— 2

JB2, s. 188₂

Jakož předkové naši na tak mnohé obyčeje jistého času neb dne v roce velmi mnoho drželi, a zachovávajíce ty obyčeje až do mého mladého věku co nejhrošlivějc, nemohli nikdy ten čas k času neb den ke dnu dosti brzo vyčkati, zdál se jim ovšemť každý rok náramně dlouhý, tak jako nynější generaci každý rok o moc kratší býti se zdá a nám brzy odběhne. Příčina zajisto není jiná, že sobě nynější léta za krátká pokládáme, nežli ta, že nic takového potěšitelného³ v roce tak často vždy nedočkavě, dle obyčeje starého, neočekáváme.

Maje po chvíli, umínil jsem sobě ty všechny [obyčeje] v roce, kteréž jsem ještě v paměti zadržel, v pořádku roku zde oznámit, jak se takový čas neb den každého roku slavíval a jaký obyčej [s] sebou přinášel. – Začínaje od:

JB2, s. 189₂

Vánoční svátky

Každej familii neb rodině, kteráž od jednoho řezníka⁴ maso, od pekaře chléb a žemličky a od nákladníka neb krčmáře pivo brávala, přinesl jí k těmto svátkům na znamení vděčnosti dárek: řezník obzvláště

dobré a chutné klobásy, pekař i nákladník zase přinesli velikou housku, tak nazvanou vánočku.

V tyto svátky vánoční spatřilo se veřejně, kterak cech neb pořádek pekařský ten starý obyčej zachovával – na znamení své vysocevážnosti⁵ a poslušenství Jeho Excelenci nejvyššímu purkrabímu⁶ též také svůj dárek v poníženosti obětovati. K tomu se z celého cechu šest⁷ mladých, pěkně zrostlých a čistě ošacených tovaryšův vybralo, kterýžto na dlouhým prkně několik [>] loket dlouhou vánočku – tři z každé strany téhož prkna – přes most pražský⁸ až k bytu Jeho Excelenci parádně na svých ramenách nesli a tu ji obětovali. Že se to bez dobře obsazené hudby nestávalo, vyrozumívá se. Na tisíce z obyvatelův vyprovázelo tyto hezký,⁹ tak pěkně zrostlý tovaryše až k samému domu nejvyššího purkrabství.

A tak bývalo ovšem¹ v tom věku začasto veřejně povyražení a obvesel[en]í obecnosti pražské. Všecko jsa spokojenlivé¹⁰ myslí a po ulicích živo – nepřirovnávalo se nikdy nic k truchlivému ambitu jakýsiho kapucínského neb františkánského kláštera.

Židovské Město muselo též dle toho obyčeje starého všechněm, jak královským, tak i městským ouředníkům¹¹ od nejvyššího až k nejmenšímu, ano až pohodnému své dary k těmto vánočním svátkům obětovati. Jeden vázaný protokol zachovává se ještě v guberniální registratuře, kterýž to specifikuje takto:

**Lista,
komu a co Židovské Město za dary dávatí muselo**

[...] ¹²

¹ Polizeye; ² celý předchozí nadpis je umístěn v rámečku; ³ potěšitelného; ⁴ pravopis kolísá: Řezník, Ržezník; ⁵ vysoce-vážnosti; ⁶ Purgkrabí, Purgkrabství; ⁷ 6; ⁸ pražský – ve všech tvarech; ⁹ hezký; ¹⁰ spokojenlivé; ¹¹ ouředníkům; ¹² následující tabulku editor vynechal.

*Verze prózy Obyčeje našich předkův starých v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 187₂–345*

*Otisk prózy Obyčeje našich předkův starých v jeníkovských edicích:
výťah ze všech výročních obyčejů in: NZM I s. 172–179*

*Verze prózy Vánoční svátky v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 189₂–198₂*

Otisk prózy Vánoční svátky v jeníkovských edicích:

Do oddílu Obyčeje našich předkův starých zahrnul Jeník celý výroční obřadní cyklus vánočními svátky počínaje a svátkem sv. Mikuláše konče. Jednotlivá zastavení jsou však pro něj především inspirací k řadě asociací, vtipných i sarkastických komentářů, písní, říkadel a především k mnoha historikám různého charakteru. Jeníkovu svéráznému pojetí výročního obřadního cyklu i jeho jednotlivých etap bude věnována samostatná kapitola ve třetím dílu této edice.

Štědrý den

Od rána až do večera nesměl žádný snídati ani obědvati, jestli se nechtěl podezřelým učinit, že by kacířstvím zapáchal. A aby děti malé – za které i vejrostky od 13 let,¹ kolohnátky, držané bývaly – ten celičkový den též taky hlad trpěly, slibovalo se, že ten, kterýž nic jísti a pítí nebude, na večír zlaté prasátko uhlídá. A tak vyhladověno všecko, očekávala se s velikou dychtivostí ta štedrá večere – a ta byla okolo 8 hodin² opravdově štedrá! Co se tu rozličných ryb na černo a na modro navařilo, též nasmažilo a napeklo, mimo jiných všelikých jídel, kupříkladu³ mísy veliký hlemejždů nadívaných, mušlí a ovoce všelikého – to vše k vyslovení není!

Když pak za několik hodin již se všechno nažralo tak, že již ten tak přeplněný žaludek toho nejmenšího víc [>] do sebe přijímati nechtěl, tu hospodář neb domácí pán⁴ hřmotně vykřikl: „Jídla ze stolu a karty na stůl!“ Nad tímto příjemným poručením radovalo se všechno. Mužské⁵ pohlaví hrálo o peníze Vojtu neb šestadvacet do trapulky, ženské⁶ pohlaví ale obyčejně o kaštiny nebo ořechy; všechno, i děti musely hrát, jenž se k tomu vyučovaly.

Při této hře nepřestalo se hodně pít a chlastati, kteréžto horlivé hejření až do 12.⁷ hodiny se zachovávalo. A tu teprv, opustivše karty a korběl, bráborali namlamoli⁸ ožralí do kostela na jitřní.

Zde ve velkém počtu s vochlastanejmá křesťany nacvokovaný chrám Páně! Povstalo veliké tlačení lidí, takže ani jeden pro druhého na jednom místěku pevně státi nemohli; a přičomž se stávaly příběhy šeredného [>] svinstva, neb lekdes tu jeden druhého poblil neb počůral. A že na ten den byl veliký příjem, tak také bylo vydání hodně: některý do kalhot a jiný se zase, po stranách vypátraje jakýsi koutek, pohodlně v tom koutku vyprázdnil. Což ovšem⁹ náramný smrad v chrámu Páně způsobilo – a ráno, jak Pán Bůh den dal, svíčková bába a kostelníci měli dosti co dělati, než se ty všechny hromady lejna a louže chcanek vyklidily a chrám Páně se zas vyčistil.

Ve všech krajích na vesnicích přistoupalo ještě k tomu, že tuto svatou nocu mnohý neporušený dívky panenství⁹ prasklo. V tmavé noci jdouce děvčata s pacholaty na jitřní do zdáleného kostela skrz husté lesy, o moc víc napitý a nasycený než jindy, dodávalo se jim chuti ještě po jinších lahůdkách [>] toužiti – sejdouce z cesty do houští téhož lesa, tu se pak jakési laskavé, velmi rozkošné jitřní provozovalo.

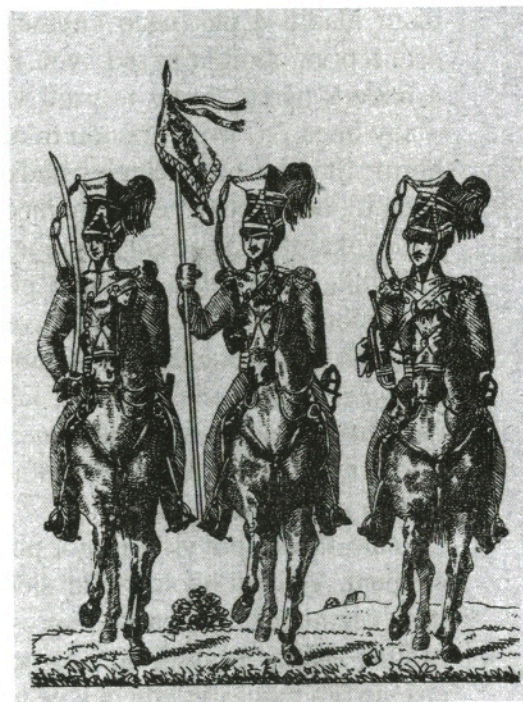
Tyhle a mnohé jiné k nim podobné neřesti, nectnosti a svinstva protahovaly se až do léta 1811.,¹⁰ v kterémžto roku rozšafný náš tehdejší, od kaž-

dého pravého křesťana co nejvyšší vážený arcibiskup pražský¹¹ kníže Salm to nařízení vydal, aby se víc takové pohoršlivé jitřní v celém království¹² budoucně nadrželo, nobř¹³ na místo toho ráno v 5 hodinách¹⁴ (když se už vožralci vyspali)¹⁵ teprv se počala mše svatá čísti. K tomuto chvalitebnému nařízení dal následovní¹⁶ příběh ponouknutí:

¹ 13.te let; ² 8.^{mi} hodin; ³ k. p.; ⁴ domácípán; ⁵ mužské; ⁶ ženské; ⁷ 12.te hodině; ⁸ sic; ⁹ panenství; ¹⁰ 1811.^{ho}; ¹¹ pražský; ¹² království; ¹³ sic, někdy s protetickým „e“: nobeř; ¹⁴ 5.^{ti} hodinách; ¹⁵ Jenikovo upozornění v závorkách: /: :/; ¹⁶ následovní ?.

Verze prózy Štědrý den v Jenikových rukopisech:
JB2 s. 199₂–202₂

Otisk prózy Štědrý den v jenikovských edicích: –

Koleda

Ta se začala druhý svátek vánoční, na svatého Štěpána, a to sice nejprv od mládeže¹ neb dětí malých a vejrostkův 15² i víc let starých. Oni chodili po koledě od domu k domu a žádali ve verších o tu koledu, kterouž jim pak obyčejně každá hospodyně neb domácí paní³ rozdávala, totiž jablka, ořechy a každému kousek vánočky. Jejich prosba o tu koledu zněla ve verších takto:

[-]⁴

[315] Koleda, dědku⁵ Štěpáne,
co to neseš ve džbáně?⁶

Nesu, nesu koledu,
upad⁷ jsem s ní na ledu,

psi se na mě⁸ sběhli,⁹
koledu mně snědli.
Atd.¹⁰

¹ Sic; ² 15.^{le}; ³ domácípaní; ⁴ bez čísla; ⁵ dětku; ⁶ džbáně; ⁷ upadl; ⁸ mně; ⁹ zběhli; ¹⁰ a. t. d.; sloky graficky oddělil editor.

Verze písňě/říkadla Koleda, dědku Štěpáne v Jeníkových souborech:
[315] = JB2 s. 206₂;

Shodný nápěv podle Jeníka:
[315]

Otisk v jeníkovských edicích: –

Textové varianty:

Hanka s. 770 (+); Jiř. I 565/431 (+); Vost.H s. 134/7 (+); HaklBH s. 179 (+); BND₂s. 222 (+); B3 1916 (+); AdámekLH s. 74 č. IX (+), s. 75 č. XV (?); Hom. 2369–2375 (7x +); CHNd s. 389 č. 2 (-), č. 4 (?); JJ VIIC 23b (-); Mentb.KP s. 36 (+); SeidelNP s. 358 (+); ČRok IV s. 73 (+); ZMD s. 180 (+); Per.Rok s. 110 (+), (-), (+); Per.Ř s. 151 (+) [Št'ourač 1870], s. 159 (+) [Dufek 1893], s. 172 (+), s. 176 (+); Jel.DH s. 171 (+); PajerMP 27 (+)

Varianty s nápěvy:

B3 1916; JJ VIIC 23b; SeidelNP s. 358; TrxMF; PajerMP 27

Výběr nápěvů:

(a) B3 1916

(b) JJ VIIC 23b (*Allegretto*)

(c) *TrxMF*

Ko-le-da, ko-le-da, Ště-pá-ne, co to ne-seš ve džbá-ně?
Ne-su, ne-su ko-le-du, u-pad jsem sní na le-du,
psi se na mě sběh-li, ko-le-du mi sněd-li.

Známa a rozšířená štěpánská koleda, až na výjimky (např. *PajerMP 27*) skandovaná na jednoduchou melodii jako v ukázkách (a) – (c). První verš *Jeníkovy* verze vznikl (omylem?) kombinací incipitů *Koleda, koleda, Štěpáne... a Koleda, koleda, dědku...*

Znamenítejnější,¹ však ale obyvatelům města nemalé vydání a outraty nadělající koledu vybírali páni farářové. Toulajíce se od jednoho domu k druhému, [*>*] a to nejenom k domácím pánům, nobř i také ke všem nájemníkům, při kterých jen dosti malé jmění cítili, přišli tam „in corpore“² na koledu.

Taková všem farářům tak užitečná koleda začala se před Novým rokem a protahovala se přes 14 dní, protože farář za několik dní nebyl v stavu tolik domův prokoledovat a s touto sbírkou hotov býti. On pročež každý den ráno po svém kostelníku do těch domů zkazoval, do kterých on na koledu přitáhne. Tahle koleda – lepší řečeno sbírka³ – stávala se obyčejně jen odpoledne; a přitom, který dům farář sobě každodenně vyvolil naposledy navštívit,

JB2, s. 207₂

JB2, s. 208₂

zkázalo se tomu domácímu pánu, že se Jeho Velebnost u něj slíkati bude. Což tolik vyznamenávalo, že tam u večere zůstane, aby si domácí pán⁴ [*>*] věděl něco lepšího k jídlu a drahý vína zaopatřiti. Toto začasť toulání stávalo se tímto způsobem: pan farář oblečený v pluvíálu a jeho páni kaplanové v komžích – pan kantor jenom v svém městském oděvu –, kostelníci ale a ministranti majíce na sobě obyčejný kostelní šaty a na hlavě paruky vlněné. Pan farář držel v ruce malý krucifix, jeden kostelník nesl kaditelnici⁵ a ten druhý kropáč se svěcenou vodou. Po ulicích šlo se v tichu v pobožným, jen něco málo v nádherným kroku, jak se ale vstoupilo do domu koledního, tu povstal křiklavý zpěv⁶ přes schody nahoru v latinském jazyku takle:⁷

[–]⁸

[316] Puer natus in Betlehem,
unde gaudet Jerusalem,
laetamini in Domino
in hoc novo anno!⁹

— 10

¹ znamenitedlnější; ² sic – hromadně, společně; ³ sbírka – vždy; ⁴ domácípán – vždy; ⁵ kaditedlnici; ⁶ spěv – vždy; ⁷ sic; ⁸ bez čísla; ⁹ sic; ¹⁰ linku analogicky doplnil editor.

Verze písně *Puer natus in Betlehem* v *Jeníkových souborech*:
[316] = JB2 s. 208₂

Shodný nápěv podle *Jeníka*:
[316]

Otisk v *jeníkovských edicích*:
NZM I s. 172

Protož přístrachu nočního
nic se nebudu báti,
nic ve dne létajícího
šípu se strachovati;
ani jaké morní rány
nenadále škodící,
ni zhouby na všechny strany
žádného nešetřící.

Bycht' svém po boku jich tisíc
vnáhle viděl klesati,
po pravici desetkrát víc –
ke mně nemá sahati,
nýbrž cele jsa zachován
to budu spatřovati,
jakou umí odplatu Pán
bezbožníkům dávati.

Poněvadž tedy samého
máš Boha útočiště
i jej za ochránce svého
kladeš na každém místě,
netkne se tebe nic zlého
aniž k tobě přistoupí,
žádná rána stánku tvého
v nejmenším nezarmoutí.

Neb andělům svým o tobě
Bůh ráčil přikázati,
že na všech tvých cestách tebe
vždy mají ostríhati,
by tě pak i na rukou svých
v zlý čas mohli nositi,
tak od úrazu i noh tvých
ustavičně hájiti.

Po lvu a hadu zdrážděném
směle budeš choditi
i po draku jeduplném,
nic však nemá škoditi;
„Protože mne zamiloval,“
dí Bůh, „chci' ho chrániti,
mé slavné jméno že poznal,
na věky zvelebiti.“

Bude-li ke mně volati,
jistěžeť jej vyslyším,
z soužení mu spomáhati,
sám mocí svou pospíším,
učině jej i slavného,
dlouhé dni mu chci dáti,
by tak moc spasení mého
vpravdě mohl seznati.“

JB2, s. 218₂

v pobožné mysli to napřed hojení neb anticipando na celý běžící rok. Přijda pak pan páter² s dvouma takovými svíčkami svatého Blažeje, šel čerstvě od jednoho klečícího k druhému a držel ty svíčky křížem každému malou chvilku okolo jeho hrdla s ustavičným opakováním několik[a] latinských slov. Onť arcit' musel pospíchat, aby záhy s tak velkým množstvím lidu byl hotov a je všechny na celý rok zdravý³ učinil. Na tuto tak těžkou, dlouho trvalou práci stěžovali se duchovní páni nemálo, co prej při tom anticipovaném hojení vystát museli. Z druhé strany ale byli [>] přinuceni umlknout, když se vědělo, že jim tento svátek velmi dobré žně opatřil. Neboť neopominuli do všech pobožných panských i městských domů se vlouditi, majíce za klerikou dvě takové svíčky svatého⁴ Blažeje, [a] tu jemnostpána, jeho celou rodinu a čeledíny pro uvarování bolení hrdla na celý rok hojili a žehnali. Za což napotom bývali dobře a hojně zaplaceni.

¹ praeservativ; ² Pán Pater; ³ zdravý ?; ⁴ svat.^{ho}.

Verze prózy Svatého Blažeje v Jeníkových rukopisech:
JB2 s.217₂–218₂

Otisk prózy Svatého Blažeje v jeníkovských edicích: –

Svatého Blažeje

Na ten den, tak jak až dodneška, svítily se voskový svíčky ke cti svatého Blažeje, patrona hrdla bolení. Horlivý lid pospíchaje hned ráno do kostela – chtěje užívati prezervativ¹ = prostředek proti bolení hrdla – zde v řadách po zemi klekal a očekával

¹ nadpis doplnil editor; ² sic; ³ smatých; ⁴ takový nepokojný?; ⁵ katolikův; ⁶ sic; ⁷ ty?; ⁸ sic.

Verze prózy *Furianti* v *Jenikových rukopisech*:

JB2 s. 238²–240₂

Otisk prózy *Furianti* v *jenikovských edicích*: –

[*Chození s nedvědem*]¹

Ty poslední tři dny² masopustní chodilo se ve vesnicích s nedvědem. Ten, kterýž [k] tomu zavalitý pacholík dosti schopný býti se zdál, vyučoval se po čtyrech³ na rukouch a na nohách choditi.

Maje vypučený veliký kožich podšitý s černýma beránkami, obrátil ho a oblíkl ho na sebe. Rukávy téhož kožichu sloužily mu dobře na přední nohy a na zadní zase [>] zformírovala se dolejší šířka kožichu též na ten způsob. Hlava byla přikryta larvou černou v podobenství nedvěda a u tlamy visel nemalý zámeček.

Veden na řetězi – jak kde v kterém statečku chtělo se ukázati, co nedvěd umí – tu on se vyzvedl s předkem nahoru a počal při pískání jakési píšťaly⁴ tancovat. Mezi čímž jiný, maje v ruce klobouk, přítomné diváky o malý dárek prosil a ten svůj klobouk pro krejcar neb groš nastrkoval.

Tu, kde vrchnost v svém zámečku ve vesnici bydlela, tam dostali nejvíce. A jestli jemnostpán uznal, že nedvěd dobře hrál svou roli, poručil svému sládkovi, aby se jim tu chvíli vědro piva vyšrotovalo. Nedvědáři plni⁵ radosti vejskali a tancovali pak beze vši rvačky – aby jemnostpána nerozhněvali – celou noc až do rána.

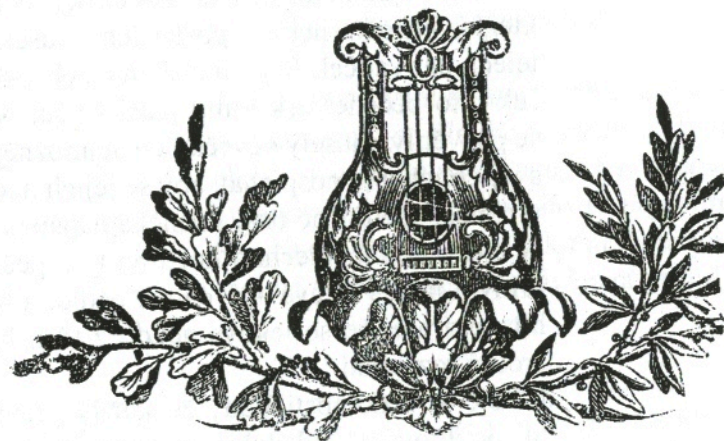
Když se ale nikdež nemohli kožichu vypučiti, tak se nedvěd do hrachovin vobalil, a tancoval tak v hrachovinách.

¹ nadpis doplnil editor; ² dni?; ³ sic; ⁴ píšťadli; ⁵ plný?.

Verze prózy *Chození s nedvědem* v *Jenikových rukopisech*:

JB2 s. 240₂–241₂

Otisk prózy *Chození s nedvědem* v *jenikovských edicích*:

Popeleční středa a začátek postu

Tento, za mého mladého věku od církve ostře předepsaný půst zachovával se svědomitě celých 7¹ neděl. Všecko, jak děti, tak i staří lidé pod smrtelným² hříchem nesměli ten celý dlouhý čas toho nejmenšího od masa užívat. Jen některý, tuze nemocný katolík³ s vykázáním lékařského vysvědčení – a to podle zaplacený⁴ taxy – mohl ten čas něco od masa, však jen jednou za den jísti.

[*Odbočení k Velikonocům*]⁵

Když se tedy sedm neděl nic masitého nejedlo, jest k pochopení, jak se každý masojídek na velikonočné svátky radoval. Hned časně ráno na Boží hod⁶ poslaly se pečené jehňátka, šunka, koroptve, červené vejce a mazanec do kostela k svěcení. Ten, který z jehněte nebyl,⁷ poslal jen kousek pečeně telecí, pár vajíčků [*>*] s houskou a neb s koláčem. Jak tyto pečené⁸ a k tomu patřící věci od kněze se posvětily, musely děvečky co nejmožnějc domů s jejich rancem pospíchat, aby se jejich nedočkavá vrchnost všemožně brzy masíčka napapala. Přijda děvečka domů, všechno hned na tyto pečené pokrmy – jak se říkává – dychtivě padlo; a tu se tak hltavě žralo, že se lekdys někdo z těch hltavých žroutů rozstonal.⁹

Dálejc k vědomosti bud', že každý pravý katolík povinován¹⁰ byl dobrý pozor dáti, aby žádná kůstka na zem nepadla a pes ji nesežral – takové svěcené kosti musely se sebrat a i též s svěcenými škořápký¹¹ z vajec v slušné počestnosti spáliti a ten popel zahrabat.

[*Popelování*]¹²

Tejkajíc se Popelce, bylyť jsou tuto středu před polednem všecky kostely s horlivými katolíkama naplněný. Tam v řadech klečící lid obojího pohlaví očekával pana pátera [*>*] s velikou dychtivostí. Přijda pan páter¹³ v pěkné komži a v ruce maje mísu popele, začal svou funkci svatou ihned způsobně vyvádět: dáváje jednomu po druhým své svaté požehnání, vzal štípec z té mísy popele, s kterýmž pak jeho čelo popeloval [*s*] slovy latinskými takto:

Memento homo quia pulvis es &
in pulverem reverteris!

Po česku:

Pamatuj, člověče, že jsi prach a popel
a zase se v prach a popel obrátíš!¹⁴

Tohle pamatování na smrt a obracení v prach a popel nezdrželo se dlouho u předešlých starých Čechův – jen domů přijdouce, už se radovali nad životem svým a chválu vzdávali nejdobrotivějšímu Stvořiteli všeho, že jim tak mnohonásobné dobrodiní ve světě co nejmilostivějc připravil!

¹ 7.; ² smrtedlným; ³ katolík – vždy; ⁴ zaplacení ?; ⁵ *nadpis připojil editor*; ⁶ Božihod; ⁷ sic; ⁸ pečeně ?; ⁹ rostonal; ¹⁰ povinnován; ¹¹ škořábky; ¹² *nadpis doplnil editor*; ¹³ pan Pater; ¹⁴ český překlad připojil Jeník.

Verze prózy Popeleční středa v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 242₂–246₂

Otisk prózy Popeleční středa v jeníkovských edicích: –

Smrtná¹ neděle

Na ten den ve vesnicích topila se v jakési louži neb v rybníčku Mořena² neb Smrt.² Tento velmi starý obyčej pochází z pohanských časův, dokavad ještě naši předkové křesťanství³ neznali, a zachoval se až do nynějšího věku.

Čechové jakožto pohani měli pro sebe všechno jiné bohy, latinsky lares nazvaný, a to sice zlý, neb dobrý. Mezi dobrý bohy obzvláště se domácí bůh křístek počítal; onen býval něco přes píd' vysoký, kteréhož, když někam šli, obyčejně [s] sebou brávali. A tu ještě dodneška v některých vesnicích zachoval se ten pohanský obyčej, na otázku, je-li kdo doma, odpovídá: „Ani křístka není doma!“

Takový křístek neb božek vynašel se teprv před několika léty v Králové Hradci v jedné hlubokej studni. Odtud byl jest – jakožto vzácný⁴ dárek – učenému panu abbé⁵ Dobrovskému do Prahy odeslán, kterýž ho napotom dal v rytině vyobrazit. [>] Dostav od něho taky jeden rytní exemplář, přiložil jsem ho ku památce v dílu II. na stránce 777. mých Zbirek českých.⁶

Přikráčeje teď zas k utopení bohyně Mořeny: ona se za zlou bohyni pokládala. A to jí dané jméno Mořena vzato jest od slova „mořiti“, udusit neb usmrtiti. K tomuto skutku jakýsi čas předtím strádaly se skořápky⁷ z vajec v celosti, neb udělajíc na obojích špičkách vejce díрку, vyfouknul se bílek s žloutkem k potřebě ven a ta v celosti zůstala skořápka k tomu dnu se skovala.

Na ten den pročez vzala mládež⁸ vesnická svršek jakýsiho stromku, po utržení všech lupenů protahovaly se větvičky téhož stromku skrz té vaječný⁹ skořápky a vprostřed téhož svršku upevnila se zlá bohyně Mořena, kterouž jakási neforebná, z hadrů ušitá a s koudelí vycpaná figurka představovala. Maje tato mládež vše to přihotovené, teď pár po páru [>] šli v řad na způsob jakési procesí a nesli Mořenu z vesnice ven [s] zpěvem¹⁰ následovným:

[–]¹¹

[323] Smrt nesem ze vsi,
nové léto do vsi:
vítej, jaro veselé,
obilíčko zelené!
Atd.¹²

Přijdouce k louži neb k rybníčku hodili to všechno s Mořenou do vody, utopili ji – a nyní utíkali v hatru¹³ pryč do vesnice zpátky, v kterýmžto běhu nesměli se ohlídnout, protože se věřilo, že kdyby se kdo z utíkajících všetečně ohlídnul, jistě by ho Mořena za pačesy popadla a umořila.

Tento lekdes ještě po vesnicích až posavad zachovalý pohanský obyčej jest ovšem pamětní,¹⁴ protože se dlouho zachoval, ačkoliv onen z tak dávnych časův pochází.

¹ Smrtná; ² editor zde respektuje velká počáteční písmena; ³ křesťanství; ⁴ sic; ⁵ Abee; ⁶ tj. Boh. 2 II; ⁷ skořábky, škořábky – pravopis kolísá; ⁸ sic; ⁹ vaječní?; ¹⁰ s pěvem; ¹¹ bez čísla; ¹² a. t. d.; ¹³ sic; ¹⁴ pamětný?.

dopity nebyly. Ale tu [>] pan mistr užívá práva svého a praví: „Dost toho! Učedníci,⁸ seberte nádobí,⁹ a vy, mladíci, dosytosti jste se již vyskákali – nechte si také něco na budoucí rok!“

Když se pak všechno k odchodu přichystalo, hrnou se tisíce lidu polostřízlivý k městu. Mnozí bejvají také pro mdlobu hlav a noh domů vedeni a do postele uloženi. Hltavým požíváním tučných pokrmů a koláčů a pak nestřídmým¹⁰ pitím bývá mnohých žaludek zkažen, takže z toho kolikrát nějaká zimnice povstane. Skákáním po nerovném trávníku brzy se člověk unaví a drobný prach z toho povstávající padá na prsa, jenž vzláštně outlým děvčatům škodlivý jest. Ano i mnohé neštěstí jedoucím na zpáteční cestě se přihodí, když kočí neb vozka – obyčejně pán sám – trochu více než měl do džbánku¹¹ nahlížel.

¹ S.¹⁶; ² 13.^{tém}; ³ sic; ⁴ a. t. d.; ⁵ poznatedlné; ⁶ sic; ⁷ tj. nepřetržitě; ⁸ učedníci; ⁹ nádoby; ¹⁰ nestřídmým; ¹¹ džbánku.

Verze prózy O slavnosti svaté Markyty ve Hvězdě v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 335–339

Otisk prózy O slavnosti svaté Markyty ve Hvězdě v jeníkovských edicích: –

Svatého Václava

Na takovou pouť a slavnost k tomuto svatému nechodívá sem z venku mnoho lidu a nic tak obzvláštního se neděje v městech pražských, než jen to jedině, že hned večír před tím dnem a též na

večír na ten den ke cti téhož svatého Koňský trh¹ iluminován² a jeho uprostřed Koňského trhu¹ stojící satue neb socha i s jeho neforebnou kobylou pěkně okrášlena bývá.

Okolo této statue a kobyly³ hoří množství⁴ lamp, mnoho lidu sprostého zpívá tu nábožné písně před touto svatou sochou a rozličných divákův na iluminaci jest zde náramný počet, kterýž – obzvláštně mladý⁵ lidé obojího pohlaví – skoro až do půlnoci laskavě se tady procházejí. Že se na tento den a neb první neděli po něm zde v Praze to tak nazvané posvícení slaví a jak mnoho pečených husí a chutných koláčů na ten den v Praze se stráví, jest známo.

¹ trch, trchu; ² illuminirován; ³ statuy a kobyle; ⁴ mnoství; ⁵ mladí ?.

Verze prózy Svatého Václava v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 340

Otisk prózy Svatého Václava v jeníkovských edicích: –

Památka dušiček

2.¹ listopadu

Hned před tím dnem odpoledne hrne se mnoho tisíc lidu na hřbitov neb svaté pole, svý zemřelé rodiče, své dítky, manžele i manželky své navštívit. Truchlivé divadlo – vzlášť pro člověka dobrého srdce! Tu jest viděti, kterak na hrobě své manželky její upřímný manžel, tu zas na hrobě své matere

neb otce svého ubohé osiřené² dítky sobě naříkají, rukami lámou, kvílejí a hlasitě pláčou.

Tahle však vděčná Památka koná se tímto způsobem jen od lidí nižšího stavu. Od vyšších neb bohatých z národu nenachází se ani jedinký, kterýž by se na své dobrodince neb na svého nejlepšího přítelíčka bývalého zde upamatoval, vzlášť od těch, jenž po svých rodičích a příbuzných mnoho dědili. Mezitím³ – oni dělají moudře, že se u této Památky na svý [zesnulé] nedají najíti, neb by se u mnohých snad seznalo, jak rádi a spokojeného srdce jsou, že jejich rodičové a příbuzní již v hrobě odpočívají [>] a oni teď to po nich zanechané [dědictví] [s] veselou myslí potřebovat a použití mohou. Víceji ještě o tom řícti zapotřebí⁴ není, a[le] dá se o tom mnoho smejšleti.

JB2, s. 342

¹ 2.^{ho}; ² osiřené; ³ tj. mimochodem, ostatně, nicméně; ⁴ za potřeby.

Verze prózy Památka dušiček v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 341–342

Otisk prózy Památka dušiček v jeníkovských edicích: –

Svatého Martina neb martinská hus

Již od starodávna jest ten obyčej, že na tento den každá familie neb rodina, kteráž jen s to¹ být může, v poledne na svém stole musí martinskou hus za

pečeni míti. Každý mistr kteréhokoliv řemesla neb umění, jenž svým tovaryšům zdravu² dává, jest povinen³ při jídle svému tovaryšovi hodnej kus husy předložiti. A pročež se lehce souditi dá, kolik tisíc husí asi na ten den v celém Království českém se stráví.

Naši předkové mívali při dnešním obědě taky ten obyčej, že si hospodář při jídle od martinský husy kobytku vzal; obera z ní všecko [>] masíčko, dala se pak tato kobytku z husy na teplé místo sušiti. Jsa napotom dobře suchá, počalo se z ní prorokovat, jak veliká nastalá zima bude. Byla-li je tato kobytku v jistém místečku široce bílá, tak se věřilo, že mnoho sněhu bude, a byla-li je na jiném místečku něco víc červená než obyčejně, tak se zas řeklo, že budou velké mrazy. Ostatně, že se k tomu dnu dobrý rohlíky na způsob podkovy dělaný neb formovaný pécti dávají, jest všeobecně povědomo.

JB2, s. 343

¹ z toho; ² sic; ³ povinnen.

Verze prózy Svatého Martina v Jeníkových rukopisech:
JB2 s. 342–343

Otisk prózy Svatého Martina v jeníkovských edicích: –

Svatého Mikuláše

Ten večer před sv.¹ Mikulášem chodívalo se ve všech krajích – městech a vesnicích – s mikulášmi.² Tento malý spolek pozůstával obyčejně z osob Mi-

kuláše, anjela, smrti a čerta. V městách vynaložilo se mnoho na oblečení těchto osob představujících. Mikuláš býval z kostelův do³ vypučených⁴ ornátův neb pluviálův skvostně [$>$] přistrojen, on maje též vypučenou⁴ třpytící biskupskou čepici vysokou – na způsob grenadýrský⁵ – a v ruce své biskupskou berli. Smrt mívala v ruce vysokou kosu, s kterouž prej lidé stíná, anjel ale a čert bývali s metlami na pardus[*u*] dávání⁶ zaopatřený.

Oni šli z jednoho domu do druhého. Jak do domu vkročili, počali hned s zvonečkem zvoniti – a tu se již děti s vejrostkami strachem a ouzkostí třásly.⁷ Vejdouce pak mikulášové do pokoje neb sednice,⁸ padaly rychle na kolena ty uděšené děti spolu s již něco vyrostlými kolohnátky a proboha⁹ rukami sepatýma prosily, aby jim svatý¹⁰ Mikuláš nedal skrz anjela neb čerta pardus vysekat. Kdežto rodičové naoko o své milé dítky také žádali a za ně orodovali.

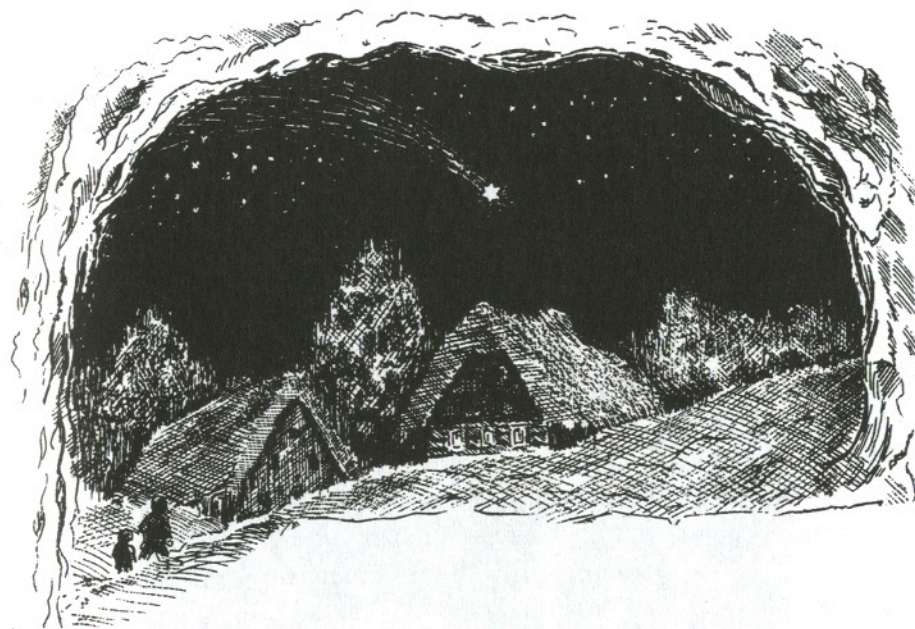
A tu Mikuláš dával těm klečícím ponaučení, jak své rodiče a učitele ctíti a poslouchati mají, sic že by byl přes rok pardus mnohem horší. Když pak na otázku Mikulášovu, jak jsou rodičové s dítky svými spokojený,¹¹ odpověděli rodičové, že dobře, tak přislíbil Mikuláš, že je obdaří, jen aby si daly [$>$] za okno punčošky – ty že budou v zejtra ráno s dary naplněny. Což se taky tak stávalo, protože tu noc, když děti spaly, jejich rodičové ty za okna dané punčochy s rozličnými pomlskami naplnili. A tak ráno po vystálém strachu a bázni¹² mívaly děti za náhradu zase velikou radost.

V tento¹³ večír nesměla se žádná dívčice na ulici dát viděti. Ta, která se opozdila a mikulášové ji přepadli, ta bez milosti dostala pardus. Ve vsích bývaly tu noc všecky děvčata lekdes skovaný,¹⁴ aby při pardousku nemusely jejich prdelky ukázati.

¹ S.; ² editor zvolil u postav mikulášské obchůzky (s výjimkou sv. Mikuláše) malé počáteční písmeno, Jeník počíná každé substantivum majuskulí; ³ ve; ⁴ sic; ⁵ grenadirsky; grenadýr – granátník; ⁶ pardus-dávání; pardus – výprask; ⁷ se třást; ⁸ sednici; ⁹ pro Boha; ¹⁰ S.; ¹¹ spokojeni ?; ¹² bázně; ¹³ I tento ?; ¹⁴ skovani.

Verze prózy Svatého Mikuláše v Jeníkových souborech:
JB2 s. 343–345

Otisk prózy Svatého Mikuláše v jeníkovských edicích: –

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² sic; ³ sic; ⁴ skládání má 6 osmiveršových a 1 čtyřveršovou sloku – je téměř shodné s č. [296].

Verze v Jeníkových souborech:

Boh.1 I za s. 676; [296] = JB2 153; [483] = JB4 (146)

Celý text, vysvětlivky, pasportizace a komentář u č. [296]

Nevěrnost

(147)

1.¹

[484] Měla jsem holoubka v truhle zavřeného,
ont' jest mně vyletěl do pole širého.
Do pole širého, na zelený doubek,
tam jest mi² zahoukal můj zlatý holoubek,
můj zlatý holoubek.³

2.

Nebroukej, nehoukej, můj milý holoubku,
nedělej tvej milej většího zármutku!
Já ti ho nedělám, děláš si ho sama,
když já doma nejsem, zahráváš s jinejma,
zahráváš s jinejma.³

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² sic – v JB2: si; ³ toto opakování předchozího poloverše v JB2 chybí.

Verze v Jeníkových souborech:

[270] = JB2 133; [484] = JB4 (147)

Shodný nápěv podle Jeníka:

[270], [484]

Otisk v jeníkovských edicích:

JZ4 (147); JZ1 –; JN –; JM 70; JIP –; JD (135)/95

Textové varianty:

Hanka s. 112 (=), 254 (=), 345 (+); GSMS 5 (=); Sadská 24/R 87c (=); KR 154/R 87a (=); Kunz 96 [105], 1. sl. (=), 330 [343], 1. sl. (=); R 86 (=); Koll. IV 304 (+); S2 229 (=); EP 20 (=), 35, 3. sl. (?); EM 20 (=); Jiř. I 312/461 (=); Krolmus I s. 25, 215; Pichl 116 (?), 145 (=); Jiř. II 2080/345 (=), 2193/417 (–); Hlahol 175 (?), 193 (=); VZ 3/2 (=); E mlád. 278 (=); Mart.ZV 212 (?); BA s. 93 (?), s. 115 (=); Kož.K 83 (+); Slavia2 V 183 (+), 217 (=), (–); SS I 408 (–) *Isloková, dále (?)*, 149 (+); B1 384 (+); Mojž.LPT 50 (+); KubaS I čes. 61 (=) [z E]; PichlZ8 138 (=) *třísluková*; B2 778 (?); SZV 197 (=); Piv.K 91 (=); KubaCH 179 (=); Heyduk 96 (=); B3 597a (+), b (+), 1818 (?); Hom. 684 (–), 2575 (=); Ručka s. 253an. (=); RubešSS s. 204 (=); Hol. I 164 (+), II 77 (+), IV 54 (+), V 10 dod. (–); CHNp 72 (?); Brod.VZČ s. 131 (=); LZp. 198 (+) *třísluková*; JJ I 28 (+), VIIIA 131 (=); WČJ VII 38c (+); ZibrťSS s. 110 (=); JV 113/1a–c (3x =); HorákNP 200 (?); PlickaČZ1 141 (=), 217 (=), 485 (?); SeidelNP s. 118 (=); ČRok I s. 300 (=), s. 301 (?); PlickaČZ2 240 (+), 244 (=), 270 (?); MNS 87a, b, c; Uk.SSZ: 5, 7, 8, 12, 15, 17, 24, 28–33, 37–41, 44, 45, 51–53, 59–61, 63–66, 68, 70, 71, 73, 74, 79, 84, 86, 92, 93, 95, 97–99, 107–109, 114, 115, 117, 119, 120, 122, 123, 125, 128, 130, 133, 135, 138, 139, 147, 156

Varianty s nápěvy:

GSMS 5; Sadská 24/R 87c; KR 154; Kunz 96 [105], 330 [343]; R 87; EP N 20 (odkaz k EM); EM 20; Jiř. I 612/461; EN 376; Mart.ZV 212; Kož.K 83; SS I 408, II 8a, b, 149; B1 384; Mojž.LPT 50; KubaS I čes. 61; PichlZ8 138; B2 778; Piv.K 91; Heyduk 96; B3 597a, b, 1818; Hom. 684, 2575; Ručka s. 253an.; Hol. I 164, II 77, IV 54; JJ I 28, VIIIA 131; WČJ VII 38c; JV 113/1–9; PlickaČZ1 141, 217; PlickaČZ2 240, 244; SeidelNP s. 118; MNS 87a, b, c

KR 154 (Zdlouha. Z kraje Bydžovského)

Mě-la jsem ho-loub-ka v truh-le za-vře-né-ho,
ont' jest mně vy-le-těl do po-le-ši-ré-ho, do
po-le-ši-ré-ho, na ze-le-ný dou-bek, tam jest mi za-hou-
ka-l můj zla-tý ho-lou-bek, můj zla-tý ho-lou-bek.

Jedna z nejrozšířenějších lidových písní v českých zemích a na Slovensku, citovaná již v polovině 18. století. Poznámky a komentáře viz zejména: RubešSS s. 204; JV č. 113 s. 276–281; GSMS 5, 16, 17, s. 445.

Z tzv. Kolovratského rukopisu převzal uvedený nápěv do sbírky České národní písně Jan Ritter z Rittersberka (R 87), další guberniální varianty představují GSMS 5 a Kunz 105 [96], 330 [342]. Odtud čerpaly Erbenovy sbírky (EM 20; EN 376) a následně společenské zpěvníky s nápěvy (např. PichlZ8 138; Heyduk 96; Ručka s. 253–254). Pojetí zápisu melodie je po rytmické stránce vesměs rozpačité; znění KR 154 otiskujeme v logické metroritmické transkripci (alla breve, s předtaktím).

Zcela jiné nápěvy zaznamenali Čeněk Holas (Hol. I 164; II 77; IV 54) a František Homolka (Hom. 684; 2575), na Moravě a ve Slezsku František Bartoš (B3 597a, b; 1818), František Koželuha (Kož.K 83), Josef Mojžíšek (LPT 50) ad. Slovenské spevy přinesly pětislokovou verzi (SS II 149), v Homolkově zápisu (Hom. 684) ústí píseň v rozsáhlou duchovní skladbu.

(148)

1.¹

[485] Přišelť jest k nám mládeneček²
namlouvati, namlouvati;
začaly se jeho spodky
nadejmati, nadejmati.
Já se smála,
radovala,
potom jsem mu polehoučky
na to šáhla, na to šáhla.

2.

Copak vy to, můj Honzíčku,
tuhle máte, tuhle máte?
Copak vy se, má Andulko,
na to ptáte, na to ptáte?
Až se vdáte,
uhlídáte,
pak se toho, má Andulko,
domakáte, domakáte.

3.

Jestli vy mě, můj Honzíčku,
milujete, milujete,
tak mi toho z upřímnosti³
napřed dejte, napřed dejte!
Neb má frnda
všecka vzteklá,
jen jsem se vás, můj Honzíčku,
tam dotekla, tam dotekla.

4.

Což bych já rád, má Andulko,
vám posloužil, vám posloužil,
neb jsem já po vaší frndě
dávno toužil, dávno toužil.

Ale nyní
jsem zemdlený,
neb jsem včera čtyrem pannám
vrtal díry, vrtal díry.

---

¹ číslo 1. sloky doplnil editor; ² v JB2 začíná: Přišlit' jsou k nám dva mládenci; ³ lze číst: s upřímností.

Verze v Jeníkových souborech:
[291] = JB2 148; [485] = JB4 (147)

Pasportizace, výběr nářevů a komentář u č. [291]

Boh.4 I, s. 71

Nářek u kolíbký

(149)

1.¹

[486] Všecky panny k tanci jdou,
pěkně jedna za druhou.
Jen já ubožátko
kolíbám děťátko.

2.

Ach můj milej Venclíčku,
zakolíbej chvíličku!
Zakolíbej chvílku,
co přeperu plínku!

3.

Já kolíbat neumím,
za kolíbku se stydím;
kolíbej si sama,
jenť jsi jeho máma!

---

¹ číslo 1. sloky doplnil editor.

Verze v Jeníkových souborech:
[283] = JB2 145; [486] = JB4 (149)

Pasportizace, výběr nářevů a komentář u č. [283]

Děvče a veselý pacholík¹

(150)

1.²

[487] Není tak paňmáma dbalá, dbalá,
jako když mě kolíbala, -bala.
Zpí/vá/vala³ mně písničky, -sničky,
hajej, děvčátko maličký, -ličký!

2.
[488] Když jsem já byla maloučká, -loučká,
kolíbala mě zlehouchka, -houčka.
Nejčko mně pořáde laje, laje,
když se mnou mládenec hraje, hraje.
3.
[489] Pověz mně, Andulko, pověz, pověz,
po čom je v Brandejse voves, voves?
Po pěti dvaceti českých, českých,
škoda vás děvčátek hezkejch, hezkejch.
4.
[490] Když jsem jel do Prahy pro hrách, pro hrách,
upad mně na cestě valach, valach.
Kdybych mu byl dával voves, voves,
moh jsem mít valacha podnes, podnes.
5.
Kdyby mi byl valach zůstal, zůstal,
byl bych v Praze tejden vostal, vostal,
pil pivo ležatý, hořký, hořký,
miloval děvčátka hezký, hezký.
6.
Neboť je hodně⁴ v tej Praze, Praze,
kdo má peníze, je blaze, blaze!
Dají tam piva, vína dost, ba dost,
užije jakou chce radost, radost.

¹ v JB2 zní nadpis: Jiná, v JB1 nadpis není; ² číslo 1. sloky doplnil editor; ³ úprava analogicky k JB1 [56]; ⁴ sic.

Verze v Jeníkových souborech:

– ; – ; [284] = JB2 146 (1.–3., 6.) ; – ;
[56] = JB1 44 (1.); – ; [285] = JB2 145 (4.) ; [487] = JB4 (150, 1.);
[57] = JB1 44 (2.); [96] = JB1 73 (3.); [286] = JB2 146 (5.) ; [488] = JB4 (150, 2.);
[58] = JB1 44 (3.); [94] = JB1 73 (1.); [287] = JB2 146 (7.) ; [489] = JB4 (150, 3.);
– ; – ; [288] = JB2 146 (8.–12.) ; – ;
[59] = JB1 44 (4.); [95] = JB1 73 (2.); [289] = JB2 146 (13.–16.) ; [490] = JB4 (150, 4.–6.)

Pasportizace, výběr nápěvů a komentář u č. [284] – [289]

**Přemejšlení
jakýsiho žáka,
do kterého stavu by vstoupit měl¹**

(151)

- 1.²
[491] Dlouhý léta studýruji –
mám-li bejt kněz, a neb světský,
pozoruji.³
Pozoruji řemesníka,
jak on taky na svou práci
zle naříká.
2.
Kajetáni – velcí páni,
mají často s děvčátkama
rozmlouvání.
Jezuviti – chytré lišky,
my jsme jejich jak kocouru
chutné myšky.

3.
Kapucíni, františkáni
propili jsou své košile
s kalhotami.
Minoriti, trinitáři –
pivo se jim jak na kotli
v břiše vaří.

4.
Ty⁴ pauláni, karmelité
jsou z volova jako sova
divně slité.⁵
Premonstráci, křižovníci –
jídla, pití a děvčátek
milovníci.

5.
Nechci vstoupit do těch řádů,
ony⁶ mají mezi sebou
moc neřádu.⁷
Budu já radši⁸ farářem,
Káča bude za kuchařku,
já kuchařem.

6.
A breviář odflékáme,
laudes primas & secundas
vynecháme.
Post vesperas bude spilka,
hodíme si do trapulky
a neb filka.

---

¹ v JB1 nadpis není, v JB2 zní: Přemejšlení, do jakého stavu vstoupiti by nejmoudřejc bylo; ² číslo 1. sloky doplnil editor; ³ v JB1 je rozdělení písně do veršů a slok odlišné; ⁴ Ti ?; ⁵ odsud je Jenikovo číslování slok této písně omylem posunuto (5.–7.) – editor číslování opravil; ⁶ oni ?; ⁷ neřádů ?; ⁸ rači.

Verze v Jenikových souborech:

[116] = JB1 s. 641; [293] = JB2 150; [491] = JB4 (151)

Další vysvětlivky, pasportizace, výběr nápěvů a komentář u č. [293]
